

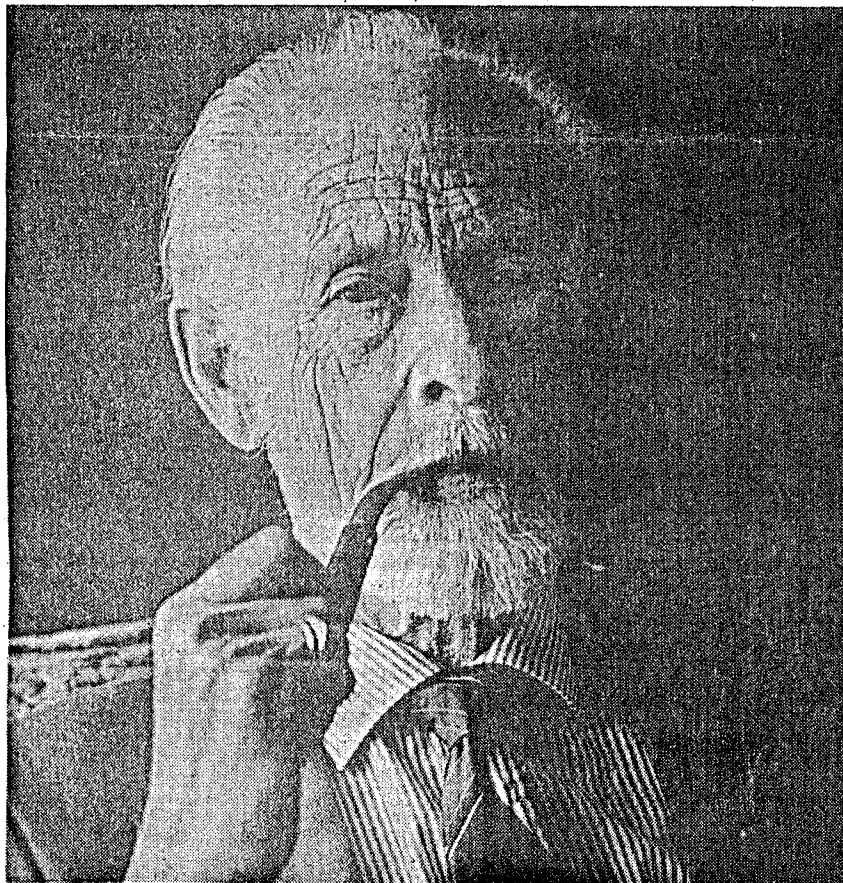
Skuffende rapport fra den «gale» side

102295

■ ■ Hvem var de norske frontkjemperne, ungguttene som frivillig meldte seg til tjeneste under Hitlers fane? Hva drev dem? Hva opplevde de på den «gale» siden?

■ ■ Per R. Johansen, født i Mogreina i Ullensaker, har gitt navn og ansikt til en av frontkjemperne fra Romerike. 20 år gammel meldte han seg vinteren 1941 til tjeneste i Waffen-SS. Samme høst ble han sendt som soldat i Regiment Nordland til Østfronten.

■ ■ I sommer ble det kjent at Per R. Johansen hadde skrevet bok. Nå foreligger den, under tittelen «Frontkjemper». AR anmelder boka, og bringer samtidig et utdrag, med skildringer av livet i tyske skyttergraver, langt inne i Sovjetunionen vinteren 41/42.

MPER: Per R. Johansen meldte seg til tysk tjeneste som 20-åring på nyåret 1941. Nå a «Frontkjemper», der landssvikerens historie blir trukket opp. (Foto: Jan T. Espedal)

Per R. Johansen:
«Frontkjemper»
Achehoug

Med stor forventning åpner jeg Per R. Johansens selvbiografiske bok «Frontkjemper». Med enda større skuffelse lukker jeg den drøyt 200 sider senere. Har ikke mannen tenkt en eneste ny tanke siden 11. oktober 1940?

Per R. Johansen vokste opp i Ullensaker, med en far som var aktiv i lokalpolitikken, arbeiderpartimann. Men til tross for sosialistpåvirkningen i hjemmet, valgte den unge Per å krige i tyske skyttergraver mens andre nordmenn døde i tyske konsentrasjonsleire.

Hvorfor?

Et viktig spørsmål. For Per R. Johansen var jo langt fra alene om å kjempe på «gal» side. De var mange. Hvordan hadde de det? Hva var det som drev dem?

Fordi han var så flink

For sin egen del gir Per R. Johansen denne forklaringen: Han er «særdeles flink» på skolen. Likevel får han ikke fortsette på middelskolen etter folkeskolen, fordi han «hadde kommet fattig inn i verden». Etter at krigen har brutt ut, oppdager han at NS har en programpost om «enhver ungdoms rett til utdanning ut fra sine egne forutsetninger». Han mener den blir utslagsgivende for at han 11. oktober 1940 melder seg inn i NS.

Bak beslutningen om å bli frontkjemper ligger også en storpolitisk vurdering: «Mitt syn var klart antikapitalistisk. Og hvilket land representerte storkapitalen? Selvfølgelig England.»

Så når han melder seg til fronttjeneste, er det ikke for Tyskland men mot Eng-

land, understreker han. Dessuten for Norge: «Vi meldte oss for å kjempe for et fritt Norge, uavhengig av partene,» skriver han – uten å gjøre noe forsøk på å forklare mostandsfolk eller andre hvordan han kom fram til at den beste måten å kjempe for et fritt Norge er å krige sammen med den nasjonen som okkuperer Norge.

Ærlig, men flatt

«Frontkjemper» er Per R. Johansens beretning om krigsinnsatsen og rettsoppgjøret. Han forteller om den militære opplæringen, om kampene, om krigen, om hjemkomsten. Han kan skrive og han husker mange detaljer. Jeg tror dessuten han er ærlig; jeg har ingen grunn til å tro at han ikke mener det han skriver.

Likevel er det noe flatt, nesten likegyldig over store deler av boka. Det er fordi krigsskildringene og beskrivelsen av hverdagsene blir for alminnelige. Selv om Johansen skriver om sine egne opplevelser,

soldatene, derimot: «Her var alt mer pøbelaktig.»

Selv blir han dømt til åtte års hardt straffearbeid for sin krigsinnsats. Han fradømmes også statsborgerlige rettigheter i ti år.

Om noen tror det får Johansen fra Jessheim på andre tanker, tar de feil. Han reagerer kraftig på rettsoppgjøret. Ikke minst på det han oppfatter som vilkårligheten:

«Der satt jeg. Alt det beste i meg av velvilje, forståelse og idealisme ble trakkert ned av menneket som i folkets navn kunne tillate seg det mest makabre i kraft av den makt d var tildelt.»

Skriver maskingeværskytteren og er miforøny med at krigshistorien til er tegnet i svart og hvitt. Grånyansene blir knapt tydeligere ved at man gjør det hvite svart og det svarte hvitt, slik Per R. Johansen gjør i «Frontkjemper».

Rune Andersen

Utdrag fra boka

«Mellom våre stillinger og Mius lå et ingenmannsland - enstøilig i all sin vinterlighet, bare brutt av enkelte kjerr og små busker. Om dagen hadde vi full oversikt over terrenget, men om natten kunne det være mer usikkert. Russere i hvite overtrekksdrakter kunne ale seg helt oppunder våre stillinger. Derfor ble det satt ut lytteposter om natten. Et par hundre meter foran egne stillinger ble det plassert en geværpost med oppgave å lytte og observere. Disse postene ble fordelt med passende mellomrom langs hele avsnittet. Skjønt - de burde nok stått tettere; vi hadde mange grunner til å savne våre falne kamerater.

Vaktordningen var én time på post og én time fri. Mer enn én time i den kulda var uforsvarlig. Kompanisjefen foretok hyppige inspeksjoner i hvert lag. Tonen var dempet og vennlig. Selv kompanisjef og troppsførere spilte med sordin - stort sett.

Den ene timen på post ble lang nok. Det blåse, du syntes du så skikkelser som beveget seg, kjerr ble til soldater, og den evinnelige, ulende vinden bar bud om mulige angrep. Slik kunne fantasien spille opp i hjernen til en forfrossen og sulten infanterist.

Det er natt. Langs hele kompaniavsnittet er alt stille. Av og til brytes stillheten av en maskingeværskalle eller et granatnedslag. Den evinnelige vinden stryker under kanten av stålhelmen og forsterker følelsen av kulde.

Jeg står på post med mitt maskingevær. Det er gått en time, og jeg venter på avløsning. Det går ennå et kvarter, tjue minutter. Ingen kommer.

Hva fanken skal jeg gjøre? Blir jeg stående lenger nå, kan jeg pådra meg frostskafer. Men posten kan jeg ikke forlate. Det er selvfølgelig strengt forbudt.

Jeg venter ennå i ti minutter. Så tar jeg sjansen. Jeg løper bakover og roper inn i «bunkerens»:

«Hvor i helvete blir det av avløsningen?»

Lagførereren spretter opp og gir meg en saftig overhaling. «Kom deg tilbake på post, ditt krekt! Er du ikke klar over følelsen av å forlate posten?»

«Hvis jeg fryser meg fordervet der ute, er jeg ikke mye verdt som vaktpost,» svarer jeg. «Jeg har stått tre kvarter for lenge. Hva nå?»

Jeg blir sendt ut igjen, og etter noen minutter kommer en annen og avløser meg. Jeg krabber inn i hulen og finner han som egentlig har hatt tur etter meg. Først tror jeg han sover, men under frakken og ullteppet ligger Johan og ynker seg.

«Hva er det med deg, Johan? Er du syk, eller er det noe annet som plager deg? Du skulle jo ha avløst meg for snart en time siden! Hvorfor sier du ikke fra?»

«Jeg har noe så inderlig vond i fotte- ne, Per,» sier han og ynker seg. Johan er såvisst ingen ynkrugg til vanlig, så når han bærer seg sånn, må det være alvor. Jeg varslar lagførereren, og vi blir enige om å trekke av Johan støvlene. Forsiktig drar vi av den ene. Halvt stivfrossen som den er, volder det vanskeligheter og smerte for Johan, og idet den glir av, følger fotkluten og blodig hud med. Forfrysning!

Det er sen natt og ingen mulighet for transport. Vi får tak i saniteten, som gir Johan tabletter. Han må vente til i morgen kveld når vi skal hente mat. Vi har snekret sammen en slags stige som blir brukt som bære, og på denne må vi få Johan til nærmeste forbindingsstue. Den russiske vinteren var hard og hensynsløs mot oss alle. Johan var ikke den eneste; forfrysninger skjedde nesten daglig, og som regel brakte vi en eller flere mann tilbake når vi hentet mat i skumringen. Oftest var det hender og føtter det gikk ut over. En danske gjorde det svært enkelt. Han piset i støvlene sine like før han skulle på post, og da gikk det fort. Han foretrak amputerte tær fremfor vaktjeneste.

Depresjonene som uvegerlig meldte seg, ble selvsagt utnyttet av partene. Russiske høyttalere formidlet nydelig musikk og fagre taler. «Kom til oss, her er det god mat i overflod og varme, gode senger. Hvorfor fortsette en krig som dere allerede har tapt? Hvorfor ofre livet for et system som bare utnytter dere og vil bringe død og ulykke? Vil dere ikke gjerne gjenforenes med deres kjære?» Omtrent slik led de forlokkende innbydelsene fra Ivan. Fra vår side led de samme toner. Budskapet ble fremført på russisk, som vi ikke skjønnte det minste av. Men disse propaganda-andaktene ga resultater. Russerne kom ikke flokkvis, men en og annen kom ruslende. Også noen av våre stakk over for å sove på hvite laken.

Om det var få kamphandlinger ved vårt avsnitt, hadde vi regelmessig besøk av et russisk fly som vi kalte Raba. Det var relativt små, korte endekkere med én mann om bord. Flyene dukket gjerne opp ett og ett. De kom plutselig inn i lav høyde, vippt med vingene og tittet rett ned i stillingene våre. Vi kunne se piloten tydelig. Og tro det eller ei, disse karene kastet håndgranater ned i stillingene våre - dog uten resultater som jeg kjenner til. Nervepirrende var det likevel når flyet kom inn i lav høyde og hilste oss med vippende vinger. Om disse flyene hadde maskingevær, vet jeg ikke. Jeg opplevde aldri beskytning, bare eksploderende håndgranater.

En annen fast gjest, en nattlig en, fortjener også å bli nevnt - ikke på grunn av den skade den påførte oss, men for sin punktlighet. Når det nærmet seg midnatt, kunne du begynne å lytte - og riktig, der hørte vi den. Larmende og skranglende som en gammel T-Ford ankom flyet i stor høyde. Selvsagt var vi ansent når «vaktstående» kom, den førte jo bombelast som var beregnet på oss. Farlig kunne det være om de slapp bomber rett over deg, for da hørd du dem ikke falle. Når du hørte den svi-sjende lyden av fallende bomber, kunne du derimot slappe av. Den nattlige visiten var over for denne gangen. Den angikk deg ikke mer.

Et kapittel for seg var luseplagen. Vi var alle så fulle av lus som det var mulig å bli. Merkelig nok var det ingen som fikk hodelus, bare kleslus. Disse stortrivdes på oss - jakke, bukse, undertøy og genser. Særlig plagsomme var de på de kroppsdelen der det var varmest, som under armene, under beltet, i skrittet og under ankene.